

Gera Balázs
Heller Ágnes utolsó útja Párizsban
Kőbányai János interjúja

Bernard-Henri Lévy telefonált nekem, hogy Macron elnök szervez egy ebédet azoknak a neves értelmiségieknek, akik aláírták az általa kezdeményezett *Európa ellenáll a populizmusnak* című manifesztumot. Ez az Európa humánus értékeiért sikraszálló szöveg megjelent több újságban és több nyelven a 2019-es év elején [*Libération*, 2019. január 26–27.] 30 értelmiségi – író, gondolkodó – csatlakozott az itt felvetett programhoz a világ sok tájáról, Magyarországról Konrád György és Heller Ágnes. Macron mindent elkövetett a kampánya felporgetéséért, s ezt a meghívás-gesztust is bevetette, hogy érzékeltesse, hogy a vezető világot értelmiség is egyetért vele.

Mivel a meghívás – de maga a kezdeményezés is – az európai választások kampányába tartozott, gyorsan kellett szervezni. Végül 16 résztvevőt tudtak összeverbuválni az eseményre.

A francia filozófus nincs hivatalos kapcsolatban az államelnökkel, de jó viszonyt ápolnak egymással, gyakran felhívják egymást telefonon és eszmét cserélnek.

Lévy e találkozó előtt egy *Looking for Europe* című monodrámával járta Európa nagyvárosait. A turné április 10-én Budapestre (a Belvárosi Színházba) is érkezett. A darab, a sokértelmű szarajevói helyszín keretei közül indult, Európa válságáról s a 21. századi sötét alternatíváiról szólt. Különlegessége,

hogy minden országban, ahol bemutatásra került, ott a szöveg újra és újra írt közel egyharmada az adott ország problémáit is aktualizálta. A projekt nem a francia állam pénzén és támogatásával futott, de bírta Macron szimpátiáját, hiszen az ő gondolatait, szellemi imázsát képviselte.

Heller Ágnes nem tudott a budapesti előadáson részt venni, mert akkor éppen Németországban járt, s így a francia kollégájával sem találkozhatott, de ezt Párizsban pótolhatta.

Budapesten egy pillanat alatt elfogytak a jegyek, az *Index*-nek a filozófussal egy Párizsban készült interjúja hatására [*Index*, 2019. február 26.]. Ez azért meglepő, mert Lévy nem annyira ismert a magyar közönség előtt, mint Franciaországban, ahol valóságos sztár. Az a fajta ismertség és a népszerűség, amivel ő rendelkezik lefordíthatatlan, mert Magyarországon írók és filozófusok soha nem ismerték az effajta szerepet és a vele járó népszerűséget. A francia filozófusszárral készített interjúban elhangzott egy elég erős Orbán Viktor-kritika is. Az illiberalizmust bírálta, ami nemcsak a jegyvételhez csinált kedvet, de magának Orbán Viktornak is, hogy találkozzon Lévyvel. Ugyanis nem sokkal az interjú megjelenése után a párizsi magyar nagykövetség jelent a filozófus lakásán, s átnyújtott neki egy borítékot Orbán Viktor személyes meghívójával: ha már Budapesten jár, akkor nézzen be hozzá is egy beszélgetésre. Ebben a levélben kifejtette, hogy szomorúan olvasta az *Index* interjúját, ő nem így látja Európa és benne Magyarország helyzetét, sőt, a róla megrajzolt portréval sem azonosul. Azonban ő demokrata, elfogadja a más emberek véleményét, beszél az ellenzékkel, ezért örülne, ha beszélhetnének.

Nem hiszem, hogy Orbán Viktor arra gondolt volna, hogy Lévy róla kialakított imázsát megváltoztatja a találkozásuk hatására. A gesztussal in-

kább azt szeretne volna demonstrálni, hogy ő nem egy tirannus, s szót ért azokkal is, akik nem fogadják el a vezetői nézeteit.

Nagy vita alakult ki, hogy Lévy elfogadja-e a meghívást? Az előadásnak volt egy 50-60 fős stábja, hiszen az Európa különböző városaiban cikázó roadshow-t csak ezzel a biztos háttérrel lehetett végbevinni. A stáb által megvitattott kétségeket azzal zártuk le, hogy Lévy fogadja el a magyar miniszterelnök meghívását, de előbb nyilvánosan lépjen kapcsolatba a magyar ellenzék képviselőivel, Orbán Viktor legfőbb kritikusaival. Ezért rögtön a repülőtérre érkezése után elhajtattott a CEU-ra, ahol találkozott a kiűzésre szánt egyetem elnökével, Michael Ignatieff-fel, majd utána Iványi Gáborral, a Helsinki Bizottság vezetőivel, a Momentum és más civil szervezetek képviselőivel, akik között egy-két színész, író is helyet foglalt. Lévy világossá tette, hogy azért akarta megismerni a véleményüket, hogy azt majd tolmácsolja a miniszterelnöki találkozón. Jegyzetelt, s ha valamit nem értett, rákérdezett.

– *Abhelyett, hogy Heller Ágnest fogadta volna, ő is filozófus, ellenzéki s itt lakik a városban.*

– Amikor először beszéltem Heller Ágnessel telefonon, akkor azt mondta: hogy ő nem fogadott volna el egy ilyen meghívást.

Az utolsó pillanatokig alakul az esténként előadott szöveg jó egyharmada, ami nem csak az írónak adott munkát, hanem a fordítókat és a képaláírások készítőit próbára tette. Így az Orbán Viktorral való eszmecsere is belekerült a másnapi előadásba, amit később külön cikk formájában is megírt [*Le Point*, 2019. április 18.].

Amikor Bernard-Henri Lévy főlhívott Macron elnök meghívási szándékával, azonnal telefonáltam Konrád Györgynek és Heller Ágnesnek. Ágnes azonnal igent mondott, Konrád egy kicsit bizonytalanodott az egészségi állapota miatt, végül nem

tudott jönni. Írt egy rövid nyilatkozatot, az is elég lassan született meg, már az Élysée-palota udvarában tébláboltunk, amikor nekem Lakner Judit, a felesége bediktálta, hogy gyorsan lefordítsam és átadhassam Lévynek. Macron szomorú volt az elmaradt találkozó miatt, mert nem egy Konrád-könyvet olvasott, s nagy tisztelője a magyar íróknak.

Az egész szervezés sok adrenalinnal pörgött, az elnöki meghívás és aközött, amíg megjelentem egy taxival Ágnes lakása előtt, alig telt el két hét.

Az első benyomásom Ágnesről az volt, hogy számára a repülőtér olyan, mintha a saját lakásában tartózkodna: ez az igazi otthona, ismeri minden zugát. Itt van ez az üzlet (a hírlaposnál föl tankolt egy HVG-vel, *Magyar Narancs*sal és a *168 órával*), ott az a kávézó... Fantasztikus magabiztosság az egyik oldalon, a másikon pedig egy szorongásos kisgyerekek lakozott benne: fogta a kezemet, hogy ne botoljon el. (Mivel, hogy ez egyszer megtörtént, s hogy ne forduljon elő még egyszer.) S állandóan azt kérdezte, hogy mikor lesz ez meg az? S hogy mikor eszünk? Az idő és az evés. Egyszerre lehetett érezni benne a nagy vagányságot és a törekenységet. Aközött, hogy a háza beszálltunk a taxiba, s aztán három nappal később ugyanitt kiszálltunk, megállás nélkül beszélünk politikáról, családról, irodalomról, filozófiáról, az életéről, Macronról, a következő napi programokról – kár, hogy nem írtam le a témákat a napok végéig, mert csak a gazdagság, a meghittség felemelő benyomásaira emlékszem. S leginkább arra, hogy szabadnak és egyenlőnek éreztem magam mellette, s hogy ezt megengedte nekem, az a személyiségéből sugárzott. Szerénység, humor, lágyság, de azt is el tudom képzelni, hogy nagyon kemény is tudott emberekkel lenni, akár gonosz is. Küzdött szenvedett és nem engedte magát nem kiforrni. Nem engedte meg egy életen keresztül, hogy ne érvényesüljön.

Párizsban egy hajó nagyságú limuzin várt, ami elvitt bennünket egy nagyon előkelő szállodába. Ami nem hatotta meg. Látszott rajta, hogy van, amikor szegényes, valamikor gazdag hotelben száll meg – ez természetes, ez az élet rendje.

Késő este volt, otthagytam, én a saját lakásomban aludtam. Reggel elment egyedül a Musée d'Orsay-ba. Délben tértem vissza a szállodába, ahol felgyorsultak az események, mert volt egy találkozója Anne Appelbaummal, a volt szovjetblokk-szakértő amerikai újságíróval – a férje lengyel politikus, volt miniszter – s akivel a HVG újságírója gyorsan készített egy interjút [2019. május 25.], mert a Macron találkozó után sietve visszarepült Lengyelországba. Mindez sietősen bonyolódott, mert már várt ránk az élénk küldött újabb limuzin, ami az Élysée-be röpített. A palota udvarán hagytam magára, ott egy alkalmazott a nagy szárnyas ajtón beljebb kalauzolta. Én kint maradtam az újságírókkal. Amikor az ebéd végeztével kijöttek, Bernard-Henri Lévy adott egy beszédet a „sajtó képviselőinek”, háttérben az ebéd illusztris értelmiségi résztvevőivel. Utána visszamentünk a szállodába, ahol Heller Ágnes azonnal adott egy interjút a HVG-nek [2019. május 25.]. Utána elmentünk sétálni Párizs utcáin. Egy olyan környékre, ahol sok színes bőrű él, nyüzsg. Ágnes imádta ezt a vásári atmoszférát, ami éles ellentéte volt a Párizs XVI. kerületi luxus-szállodának, s inkább New Yorkra emlékeztette. Azért vetettük az utunkat ide, a Boulevard Sebastopol környékére, mert az Antoine Theatre itt várta különleges közönségét, Bernard-Henri Lévy darabjával. Az európai turné végállomásának számított ez az előadás. Hivatalos volt ide Macron valamennyi ebédvendége, valamint a párizsi crème de la crème. Három világ találkozott itt: a feketék, akik maguktól vagy némi kábszer hatása alatt, táncoltak, karjukban hintáztatták a gyerekeiket, adtak-vettek, ettek, nagy életkedvvel hullámoztak az utcákon, valamint Bernard-Henri Lévy meghívottjai – írók, entellektüelek, táncosnők, politikusok, újságírók, akik többsége elegáns autókból szállt ki a színház közelében, valamint a „sárgamellényesek”, akik Macron ellen tüntetnek, s akiknek Lévy egy gazdag liberális: tehát céltábla. Ők tüntetni jöttek az előadás ellen. (S persze a rendőrök, akik „fenntartják a rendet”.) Tehát azonnal megjelent az a három törésvonal, aminek a mentén a mai Franciaország szétszakadozik. S mindennek a középpontjában Heller Ágnes, aki mindezt nagy érdeklődéssel figyelte – és kommentálta. Ez abban foglalható össze, hogy megdöbbenően szemlélte az utcán kavargó jelenséget, mert nem gondolta, hogy a francia társadalom ennyire megosztott. Bernard-Henri Lévy darabja

Fotók: Gera Balázs

nagy részén aludt, nem is igazán akart beülni, mert nem tudott franciául, s leginkább az izgatta, hogy este 11-kor, amikor egy limuzin ígérte magát értünk a kijáráthoz, pontosan megérkezik-e? Sajnos, nem. Már nagyon fáradt volt a nap izgalmi után, amire rászakadtak a Boulevard Sebastopol dugóktól, túlköléséktől villódzó neonfényei. Nagy nehezen előkerítettem a kocsit, ami a szállodába vitt. Magáról Macronról nem mondott sokat, annyit, hogy nagyon szimpatikus volt számára, kitűnő az angolsága, az ebéd alatt leginkább hallgatott, s a kollegáira figyelt. Azt szűrte le, hogy az ebéd résztvevői egy húron pendülnek. A közvetlen benyomása elolvasható a HVG frissen készített interjújában.

Bernard-Henri Lévyé pedig Ágnes halála után, mert egy kis cikkben azonnal reagált a szomorú eseményre [*La Règle du Jeu online*, 2019. július 20.].

Másnap délelőtt 11 óra tájban ismét érte mentem a szállodába, beszélgettünk, ebédeltünk, felmentünk a teraszra, ahol a képek készültek. Délután kettőkor ismét értünk jött egy limuzin, hogy kivi-gyen a reptérre. Ágnes nagyon izgult, hogy nem késhet-e a járat, mert este nyolckor már egy osztrák

újságíró volt hivatalos hozzá interjúkészítés céljából.

Még egyszer: átkozom magamat, hogy nem írtam le mindent, ami történt, amit beszéltünk. Azzal váltunk el, hogy még sokszor találkozunk.

Trianonról sokat beszéltünk. Nem. Nem a Párizsban található Trianon-palota miatt. Hanem azért, mert nemsokára lesz a trianoni békediktátum 100. évfordulója. A budapesti Francia Intézet is készül erre, s felkértek, hogy én is vegyek részt az emlékévi szervezésében. Elmondtam, hogy mára ezt a döntést a döntéshozók utódai is rossznak tartják. Mi lenne, ha az évforduló alkalmából Macron Budapestre jönne s ezt elismerné? Azzal, hogy most már nem fogjuk megváltoztatni a határokat, ez már nem megy, s csak újabb háborúhoz vezetne, inkább forduljunk teljes mellszélességgel az Egyesült Európa felé, amely elhozhatja a megbékélést.

Ágnes ezt igen jó tervnek tartotta, s azt mondta, hogy ha találkozik a francia nagykövetséggel – ez esedékes volt, s halála előtt három nappal sor is került rá –, támogatni fogja ezt az ötletet.